

Библиотека
Прозна путовања

Наслов оригинала
Jo Nesbø
Kan Doktor Proktor redde jula?

© 2016 Jo Nesbø
© 2016 H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo
© 2020 за српски језик ОДИСЕЈА

Превод ове књиге помогла је агенција НОРЛА

 **NORLA**
NORWEGIAN LITERATURE ABROAD

Ју Несбе

Хоће ли Доктор Проктор спасти Божић?

Превео с норвешког
Радош Косовић

Илустровала
Ана Петровић

Одисеја
Београд, 2020.



„Ова прича почиње у поподневном сумраку последње недеље Адвента¹.

Дебео слој снега покривао је Норвешку, посебно Осло, посебно посебно Улицу Канонвејен, и посебно посебно *посебно* плаву, накривљену, чудну кућу на њеном крају, у којој би неко што пре требало да се сабере, узме лопату, почисти снег испред улазних врата и прокрчи стазу поред снегом затрпане крушке до дворишне капије. Зар ту нико не живи? Живи: ено трагова стопала, малих и великих, од капије до врата, свеће горе иза залеђених прозора, дим се уздиже из оџака.

¹ Адвент је назив за период који обухвата четири недеље пре Бадње вечери. У Норвешкој се сваке недеље пали по једна свећа у свећњаку који најчешће стоји на прозору, а на зид се качи божићни календар са двадесет четворо вратанаца иза којих се налазе поклончићи или слаткиши за децу. Календар одбројава дане од првог до двадесет четвртог децембра, када се у Норвешкој слави Бадње вече. (Прим. прев.)

А у кухињи за столом седи девојчица из суседства по имену Лиса, сањарски гледајући испред себе док слуша Жилијет, ведру жену која меша сутлијаш у лонцу причајући романтичну божићну причу о двоје који су се заљубили, па изгубили једно друго, па се поново нашли на Бадње вече.

„Обооожавам романтичне приче које су тужне у средини”, уздахнула је Лиса. „Посебно кад су и помало страшне.”



Жилијет Маргарен се насмејала и сипала још млека у лонац.



„Мадмуазел Лисо, то је зато што седиш овде где је топло и фино, а ниси напољу међу грозним, страшним, невидљивим створовима који се шуњају наоколо уочи Божића.”

У том тренутку су у предсобљу застењале шарке улазних врата, и хладан ветар нагнуо је у кухињу. Згледале су се. Знале су да је неко – или нешто – у кући. Чуле су шкрипу корака на дрвеном поду у ходнику.

„К-ко је то?” – питала је Жилијет уздрхталим гласом. Није било одговора.

„Ко...” – заустила је Жилијет, али онда је преплашено покрила уста руком.

Нешто страшно се указало на вратима кухиње.

Гомила цепаница. Гомила кратких брезових цепаница која је лебдела двадесет центиметара изнад пода.

„О, не! Летеће цепанице!” – закукала је Жилијет. „Шта хоћете с нама нејаким женама?”

„Храна!” – одговориле су цепанице.

„Мон дје!” – рекла је Жилијет, јер је Францускиња, а на француском *Мон дје* значи *Господе Боже!*



„Хоћете ли нас појести обе, или вам је доста да поједете само ову малу? Хоћете ли појести целу кућу, или вам је доста...”

„Сутлијаш!” – казале су цепанице.

„Сместите се тамо, поред пећи”, рекла је Жилијет и вратила се лонцу.

Цепанице су одлебделе до каљаве пећи и звекетаво падале у корпу, и иза те наизглед волшебне гомиле дрва за потпалу указао се необично мали дечак. Имао је још мањи прћаст нос и најмање пеге које сте икада видели. Обрисао је снег са џемпера, повадио брезово

иверје из јаркоцрвене косе и малених ушију.

„Да ли си гладан, Буле?” – питала је Лиса.

„Да ли сам гладан?” – одвратио је мајушни дечак и усекнуо се у рукав џемпера. „Дозволи ми да ти објасним...”

„О, не”, промрмљала је Лиса.

„Када сам се упустио у ову поларну експедицију, стављајући живот на коцку, учинио сам то са само једним јединим циљем.” Подигао је



невероватно кратак кажипрст. „Да спасем жене и децу... па, пре свега жене... од мраза и глади. С најпростијом опремом, без икаквих апарата за комуникацију и навигационих инструмената, борио сам се, сам самцијат, са снежним паклом који је често претио да ме затрпа. Али нисам се предао. Јер ја сам Буле, а Буле се никада не предаје, Буле...”

„Буле је скокнуо до гараже по дрва”, прекинула га је Лиса и показала на кухињски прозор, где је месец обасјавао расклиматану дрвену гаражу поред капије.

„Баш тако”, одговорио је дечак. „И зато је сада тај изгладнели, изнемогли Буле малчице разочаран зато што дотичне жене и деца – али пре свега жене – за које је он ризиковао свој млади живот, нису *мало* даље одмакле у спремању...” Буле је заколутао очима и бупнуо на под, „...сутлијаша.”

„Буле, није те било *иети* минута.”

„И за само пет минута моћи ћемо да једемо”, насмејала се Жилијет. „Посебно ако скочиш на ноге лагане и поставиш сто, Буле.”

Буле је поскочио, попео се на пулт, отворио кухињски елемент и почео да вади тањире.

Уто се зачуо тресак испод дрвеног пода.

„Шта је то?” – отело се Лиси.

„Ох, вероватно је Виктор изумео нешто.”

Чули су брзе шушкаве кораке на подрумском степеништу, и убрзо потом је у кухињу ступио необично

висок и мршав мушкарац. Имао је грм чупаве косе, танку браду и широк осмех, плави научнички мантил и наочаре за које се, када их човек боље погледа, испоставља да су наочаре за пливање. „Драга моја! Пријатељи моји!” – казао је и гласно пољубио Жилијет у образ. „Еурека!”

„То значи ‘пронашао сам’”, шапнула је Лиса Булету, који се попео на дрвену клупу поред ње.

„Буде то зна, драга моја”, одвратио је Буле. „Шта сте пронашли, Докторе Прокторе?”

„Рећи ћу вам, пријатељи моји. Унапредио сам Храпину времепловну купку, па сада више није потребна посебна времепловна када да би се путовало кроз време и простор.” Подигао је пластичну бочицу за шампон пуну малинастоцрвеног садржаја.

„Сипате купку у било коју каду, кофу или базен, и мешате док не запени. Онда само зароните, помислите на неко далеко место и датум у прошлости и, кад се подигнете – цап – тамо сте!”

„Мон амур, ти си геније!” – казала је Жилијет и тако снажно загрлила Доктора Проктора да се мало зајапурио.

„Добићете Нобелову награду за прдизику!” – казао је Буле, који је скочио на ноге и стајао на клупи. „Целом свету ћете моћи да продајете времепловну купку, обогатићете се!”

„Нажалост, вероватно нећу”, насмешио се Проктор. „Ово су наине последње постојеће капи Храпине вре-

мепловне купке, а сада када Храпе више нема, нема ни формуле, па не можемо да правимо још.”

„Али зато увек можемо да правимо још сутлијаша”, казала је Жилијет и ставила лонац насред стола. „Навалите, па да видимо да ли ћемо потрошити ово што имамо!”

Тада су се бацили на Жилијетин сутлијаш. Јер Лиси и Булету је само једна ствар била дража од Жилијетиног сутлијаша, а то је Доктор Прокторов пудинг од карамела. Буле је иначе волео све са укусом карамела, па је зато увек имао бочицу сирупа од карамела у џепу.

Његова мајка, наиме, није баш била мајстор кулинарства, па кад су он и сестра ручали, Буле је стекао обичај да замаје мајку (на пример повикавши: „Гле, седмоноги паук!”), и онда муњевито штрцне карамел по свом ручку. Мада треба признати да рибљи штапићи са сирупом од карамела имају помало чудан укус, а супа од грашка са сирупом од карамела још чуднији.



Али сада су седели у кухињи код Жилијет и Доктора Проктора. И док су мљацкали и ммм-кали, Жилијет Маргарен им је причала како су славили Божић у њеној

богатој француској породици, у великом хладном замку, с пачетином за вечеру и мноштвом слугу, али без пријатеља и рођака.

„Код нас је било обрнуто”, рекао је Доктор Проктор, устао и укључио радио.

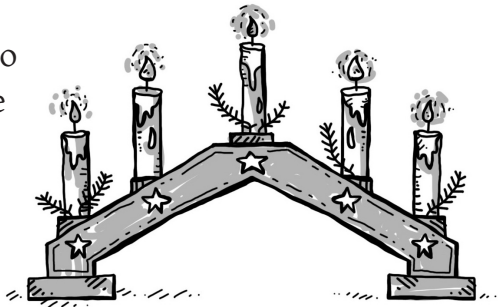
„Моји родитељи су имали малу топлу кућу, без слугу, али пуну рођака на Бадње вече. Толико нас је било да је кућа пуцала, само што нисмо испадали кроз прозоре и врата.” Пустио је радио-емисију са музичким жељама, где су познаници, љубавници, рођаци, пријатељи и колеге слали једни другима божићне честитке и песме. „Сви су били изумитељи и сви су углас говорили шта су управо изумели”, казао је Проктор. „Јели смо најновије мамине и бакине изуме и давали једни другима божићне поклоне које смо сами изумели.”

„На пример?” – питао је Буле између два залогаја.

„Ох, понекад су то биле супермишићне рукавице с којима можеш да почистиш тону снега а да се не умориш. Или скије са којима не можеш да паднеш. Али углавном ствари које експлодирају на забаван начин. Једне године је тетка Инга изумела бомбоњеру у којој све бомбоне проговоре кад је отвориш. Углас су брбљале колико су дивне, и на крају би све хорски запиштале: узми мене, узми мене!”

„Хо-хо!” – повикао је Буле. „И долазио вам је Деда Мраз?”

Проктор је накратко гледао испред себе пре него што је одговорио. „Отац би изашао напоље рекавши да мора да помогне Деда Мразу. И мало касније Деда Мраз би се појавио с поклонима, рекао да мора стићи на још много места, и онда би нестао брзо колико се и појавио.”



„Тата *исти* тако ради код нас!” – рекла је Лиса. „Али по ципелама увек видим да се заправо он прерушио.”

„А ти, Викторе?” – питала је Жилијет. „Да ли си ти схватао да је то твој отац, пошто би се сваке године вратио чим Деда Мраз оде?”

„Не”, одговорио је Доктор Проктор замишљено и погледао кроз прозор. „Отац се увек враћао веома касно. Имао је велики и важан задатак да помаже Деда Мразу.”

„Ха-ха”, казао је Буле суво.

„Ваша божићна прослава у сваком случају звучи забавније од наше”, рекла је Лиса. „У нашој породици дају се само практични поклони. Нова школска торба, чланарина за оркестар, и тако то. Тата пази да у правом смеру кружимо око јелке кад певамо, а кад отворимо поклоне, мама сакупи папире и испегла их да би смо их употребили следеће године. Онда сакупи и картице и на њима запише колико је према њеној



процени сваки поклон коштао, како бисмо следеће године могли да узвратимо поклоном отприлике исте цене.”

„Педантна мајка”, казао је Проктор.

Лиса се насмејала. „Прошле године сам добила мали поклон упакован у обичан папир, и то чак употребљен, нешто је писало на њему. На картици је само стајало ОД ДЕДА МРАЗА. Била је то снежна кугла, знате оне стаклене кугле што протресете, па као пада снег у њима.”

„Како да не знам”, одговорио је Проктор. „Мој чукундеда их је изумео.”

„Мама се у сваком случају наљутила пошто појма нема коме треба да пошаљемо сличан поклон ове године! А нећу да јој кажем да би наравно само једној особи пало на памет да тако упакује поклон!”

Жилијет и Лиса погледале су риђокосог дечачића, који их по свему судећи није слушао док се правио да свира трубу, звиждећи соло партију песме *Срећан Божић* која је извирала из радија.

„Да ли вам је *пошврдио* да је поклон од њега?” – питао је Доктор Проктор.

Лиса је одмахнула главом.

Проктор је почешао браду. „Онда не можете знати да није од Деда Мраза.”

„Ало!” – прстењала је Лиса. „Деда Мраз? Немам две године!”

„Не верујеш у Деда Мраза?”





„Не! А ви?”

„Нееее”, отеогао је Доктор Проктор. „Ја не верујем у Деда Мраза. Ја знам...”

Жилијет се гласно накашљала.

„Шта знате?” – питала је Лиса.

„Ја... овај, знам...” – казао је Проктор и погледао Жилијет која га је стрељала опомињућим погледом.

„Рећи ћу то овако”, казао је Доктор Проктор. „Знам да се последњих година све мање верује у Деда Мраза зато што се Деда Мраз изгубио у силној јурњави за поклонима. Људи сада више верују у божићне понуде у робној кући господина Транеа него у Деда Мраза. Господин Тране се сваког Божића све више богати, а Деда Мраз, јадничак, и његови мали једноставни поклони више никоме нису потребни.”



„Сад причате као да Деда Мраз постоји”, насмејала се Лиса.

„Ја...” – заустео је Проктор, али га је Жилијет прекинула одлучним кашљањем.



„Боље да нам Буле исприча како се код њега слави Божић”, рекла је.

Буле је почео да производи некакве чудне, грлене звуке, док није прогутао довољно сутлијаша да може да проговори. „То је увек зависило од тога да ли мама има дечка. Ако има, сестра и ја смо увек ишли код деде док је био жив. И онда нам је читао.”



„О Исусовом рођењу?”

„Не”, одговорио је Буле и поново се послужио суглијашем.

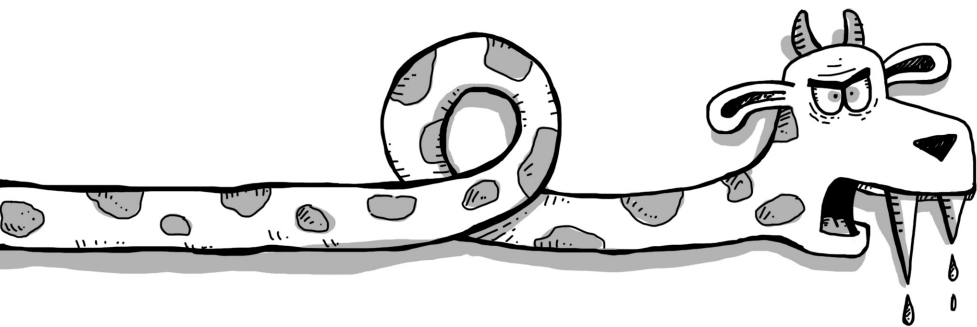
„Читао нам је Животиње за које бисте волели да не постоје.”

„Хм. Баш лепо.”

„Дивно”, одговорио је Буле и натрпао уста. „Знате ли, на пример, зашто су у Њујорку почели да праве небодере с продавницама на нижим спратовима а становима на вишим?”

Остали су га само погледали.

„Због вампирских жирафа”, казао је Буле.



„Стварно?” – казала је Жилијет и нагла се над столом. „Причај нам.”

„Нема ту много шта да се исприча”, казао је Буле. „Само да вампирске жирафе имају потпуно грозоморне вампирске зубе којима уједају, па сишу крв или пиво, овако...” Чуло се срцање кад је усисао суглијаш с кашике.

„Фуј!” – казала је Лиса.

„Али на срећу излазе само ноћу”, рекао је Буле. „Онда шетају градским улицама у мраку, на дугим танким ногама. Толико су високе и ноге су им толико танке да аутомобили само пролазе испод њих и возачи их углавном не примећују. А ни вампирску жирафу не занимају аутомобили, она тражи пиво и крв. Па је зато добро што има тако дугачак врат. Мислим, добро је за њу. Није добро за нас. Јер с тим ногама и тим вратом може да досегне до другог спрата. Па ако неко воли да спава са отвореним прозором...” Буле је махнуо кашиком тако да је сутлијаш одлетео, „боље да су му спаваћа соба и фрижидер макар на трећем спрату.”



„Мон дје!” – шапнула је Жилијет док се Проктор кикотао поред ње.

„Али људима је још горе у Северном Терортортуријуму у Аустралији”, казао је Буле разрогачивши очи, „у том најзабаченијем, најужаснијем месту на кугли земаљској.”

„Буле!” – повикала је Лиса.

Жилијет је подигла обрву и погледала је.

„Али он само измишља!” – простињала је.

„Па шта?” – казала је Жилијет. „Настави, мон ами.”

„Летећи пси”, казао је Буле и раширио руке. „Оооогромна псета с крилима слепог миша. У сумрак

излећу из својих пећина у тако огромним јатима да помраче читаво небо. Пре сто година почели су да прилазе мањим местима и градовима, и према дединим речима постали су најгора животињска пошаст још откад су це-це слоновии харали афричким континентом.”

Жилијет је запрепашћено покрила уста руком: „Мено! И ти летећи пси су људима пили крв?”

„Пили крв?” Буле је набрао чело. „Зашто би то, побогу, радили? Говоримо о *исима*. Какили су!”

„Какили?” – питала је Жилијет и окренула се ка Проктору. „Не разумем, како се то каже на француском, Викторе?”

„Рећи ћу ти после, драга.”

„Само је пљуштало”, рекао је Буле и ухватио се за главу. „Људима је падало на косу, на шешире, на ћеле, у баште, на кровове, на терасе и у базене. И то нису биле куце за којима иду власници с оним пластичним кесицама и све скупљају за њима. Понегде је слој каке био метар дебео. Смеђа, густа каша по којој су се људи клизали, кроз коју су гацали, и у којој су се понекад и давили. И колико је смрдело! Иначе, хоће ли неко још сутлијаша?”

„Не хвала”, одговорили су остали углас, док је Буле сипао остатак беле густе каше у свој тањир.

„Зато је објављена сезона лова на летеће псе”, рекао је Буле. „Једноставно их је било превише. Аустрали-

јанци воле да роштиљају у башти, па би у сумрак упали роштиљ, пуцали право увис, и – цап! – свеж, готов псећи бифтек убрзо би се нашао на роштиљу. Обично су их јели с хлебом, сенфом и кечапом, па је, каже мој деда, тако настао израз *хот го!*. Кад смо код кечапа...” Буле је извадио бочицу сирупа од карамела из џепа и погледао сутлијаш у тањир.

„Лоша идеја”, рекла је Лиса.

„Слажем се”, казао је Буле и вратио бочицу у џеп. „У сваком случају, деда је отпутовао у Аустралију како би писао о летећим псима за ЖЗКБВДНП.”

„Шта?” – питала је Жилијет.

„Животиње за које бисте волели да не постоје”, одговорили су Лиса и Доктор Проктор углас.

„Али када је једне вечери деда био на баштенској журци, нешто друго се стрмекнуло на роштиљ”, казао је Буле. „Погодили су неку врсту летећег јелена, с роговима и све то!”

Лиса се пљеснула по челу. „Ала лажеш, Буле!”

„Наравно да не лажем!” – одвратио је.

„Ма немој?” Лиса се подбочила. „Можеш ли онда да одеш кући, донесеш дедину књигу и покажеш ми тог летећег јелена?”

„Наравно да не могу.”

„Ха! Зато што лажеш!”

„Де, де, децо”, казао је Доктор Проктор, али Буле је већ скочио на сто.

„Нема га у књизи зато што нико не би волео да животиња с тако сочним месом не постоји”, повикао је Буле. „Напротив, сви треба да будемо срећни што постоји, јер је то најлепше недељно печење које можеш да замислиш.”

„Добро речено, Буле”, казао је Доктор Проктор. „Тoliko добро да за награду можеш да опереш судове.”

„Судов... За награду?”

„Да. И можеш питати своју најбољу другарицу да ли би ти помогла с брисањем.”

Буле је застењао, склопио очи, и обесио риђу главу и кратке руке. Онда му се глава подигла. Једно око му се отворило. Погледало је Лису. „Овааај... Лисоооо...”

„Да, добро!” – рекла је и љутито стргла салвету са себе. „Помоћи ћу ти.” Почела је да скупља тањире.

Буле је скочио на под поред ње и загрлио своју најбољу другарицу. „Много си добра, Лисо!”

„Јесам, и ти то стално искоришћаваш!” – рекла је и клепила га по глави, али не много јако, а могуће је и да се малчице осмехнула.

Јер, да буде искрена – као што скоро увек јесте – неколико ствари је ипак волела више и од пудинга од карамела, а једна од тих ствари био је Буле.



Буде и Лиса прали су судове док су Жилијет и Доктор Проктор пили кафу за кухињским столом и певушили уз музичке жеље на радију. Онда је Лиса рекла да за Божић жели лепши свет и бољи живот за сву сиромашну децу, не примећујући Булета који је иза ње правио гримасе и онда на сав глас зевнуо. Потом је он рекао да жели мало времепловне купке како би отишао у Париз 1922. године, у Мулен руж да гледа како плесачице изводе канкан на сцени.

„Обооожавам канкан плесачице”, казао је Буде затворених очију, не примећујући Лису која је иза његових леђа правила гримасе и стављала му зечје уши. А онда су се у трену све четворо стишали, јер је глас на радију изговорио име Доктора Проктора.

„Виктор Проктор поклања ову песму својој драгој Жилијет Маргарен, и свима у Улици Канонвејен, нарочито Лиси и Булету, жели срећан Божић!”

Потом су се зачули звуци хармонике, и женски глас је запевао на француском.

„Едит Пјаф!” – насмејала се Жилијет.

„О чему пева?” – питала је Лиса.

„О нечему романтичном што је помало тужно на средини”, казала је Жилијет. „Али слушај, сад ће бити весело!”

Онда је Доктор Проктор заплесао са Жилијет, па је и Лиса питала Булета да ли је за плес, а он јој је одговорио да јесте, али само ако плешу канкан. Тада су Лиса и Буде стали једно поред другог, ставили руке на

кукове и почели да шутирају увис, високо колико су могли, узвикујући „канкан!”

„ОВО ЈЕ ВАНРЕДНО ОБАВЕШТЕЊЕ! КРАЉ ЈЕ ДАНАС ПРОДАО БОЖИЋ ГОСПОДИНУ ТРАНЕУ!”

Глас на радију грмнуо је тако нагло, и следећа реченица је била толико запрепашћујућа да су се Доктор Проктор и Жилијет оклизнули усред пируете, а Буле и Лиса се претурили на леђа, са ногом увис.



„И ГОСПОДИН ТРАНЕ ЈЕ ИЗЈАВИО ДА ЋЕ ОД САДА СЛАВЉЕЊЕ БОЖИЋА БИТИ НАЈСТРОЖЕ ЗАБРАЊЕНО СВАКОМЕ КО НИЈЕ КУПИО ПОКЛОНЕ У ВРЕДНОСТИ ОД НАЈМАЊЕ ДЕСЕТ ХИЉАДА КРУНА У НЕКОЈ ОД ЊЕГОВИХ РОБНИХ КУЋА.”

